

Przyszłość obszarów wiejskich Warmii i Mazur

Szczytno 2014 r.

•*Prof. dr hab. Cymerman Ryszard*

Katedra Planowania i Inżynierii Przestrzennej

•*Dr inż. Kotlewski Lech*

Katedra Zasobów Nieruchomości

Obszary wiejskie

Obszary wiejskie w województwie
warmińsko-mazurskim zajmują ponad
97% powierzchni województwa.
Gęstość zaludnienia na tych obszarach
wynosi 24 os./km² i jest najniższa w
Polsce.

Obszary wiejskie

Biorąc pod uwagę ogólne zmiany przestrzeni wiejskiej, rozwój techniki i technologii oraz uwarunkowania zewnętrzne i walory lokalne próbowano stworzyć obraz obszarów wiejskich za około 30-40 lat.

Jest on oparty na rozwoju rolnictwa, turystyki i rekreacji, rybactwa i gospodarki leśnej.

Obszary wiejskie

Obraz obszarów wiejskich w przyszłości jest warunkowany ochroną środowiska, jakością życia ludności wiejskiej, uwarunkowaniami prawnymi i finansowymi.

Podział przestrzeni na wiejską i miejską jest podziałem umownym i w różnych krajach dokonywany jest według różnych kryteriów. Pojęcie „obszar wiejski” obejmuje wszystko, co nie jest obszarem miejskim.

Obszar wiejski możemy wyodrębnić ze względu na różne kryteria

- kryterium statystyczno-administracyjne – obszary poza miastem, w Polsce zapisane w Krajowym Rejestrze Urzędowego Podziału Terytorialnego (TERYT),**
- kryterium ekonomiczne – gdzie uznaje się rolnictwo i leśnictwo jako podstawową formę gospodarowania,**
- kryterium demograficzne – uzależniające wiejskość od gęstości zaludnienia na danym obszarze,**
- kryterium przestrzenne – warunkujące wiejskość w zależności od odległości od ośrodka miejskiego.**

•W Polsce przestrzeń z założenia pierwotnie ma charakter wiejski i staje się przestrzenią miejską po wydaniu Rozporządzenia Rady Ministrów ustanawiającym dany obszar miastem.

•W naszym Kraju - według opracowania „Obszary Wiejskie w Polsce” przygotowanego przez GUS w 2011 r.- za obszary wiejskie uznano obszary wyodrębnione na podstawie podziału terytorialnego według Krajowego Rejestru Urzędowego Podziału Terytorialnego Kraju (TERYT), w którym za obszary wiejskie uznaje się gminy wiejskie i część wiejską gmin miejsko-wiejskich.

•Obecny kształt przestrzeni wiejskiej, jej specyfika, swego rodzaju tożsamość jest wynikiem wpływu lokalnych warunków przyrodniczo-geograficznych, a także wielu procesów społeczno-gospodarczych, które z różną intensywnością zachodziły w przeszłości

Obszary wiejskie mają do spełnienia szereg bardzo ważnych zadań, w tym zadania o charakterze gospodarczo-społecznym i zadania o charakterze ekologicznym.

Ze względu na duży udział procentowy odgrywają one szczególne znaczenie w województwie warmińsko-mazurskim.

Z grupy zadań gospodarczo-społecznych należy przede wszystkim wymienić:

- Działalność rolniczą jako podstawowy przejaw aktywności zawodowej mieszkańców,
- Stały wzrost znaczenia działalności pozarolniczej,
- Miejsce zamieszkania,
- Rozpoczynanie cykliów wytwórczych biomasy. Cała produkcja biomasy zaczyna się i trwa na obszarach wiejskich. Chodzi tu o produkcję rolniczą, leśną i rybną.
- Dostarczanie surowców i kopalin.
- Dostarczanie przestrzeni dla rozwoju funkcji pozawiejskich.

Z grupy zadań ekologicznych

**są to obszary będące
miejscem zachowania
środowiska przyrodniczego**

Z powyższego wynika, że rola obszarów wiejskich jest wieloraka.

Rodzi się pytanie: w jakim kierunku będą następowały zmiany przestrzeni wiejskiej w sytuacji zmieniających się uwarunkowań funkcjonowania na obszarach wiejskich?

Do decydujących czynników należy zaliczyć:

- demografię** – postępuje proces starzenia się społeczeństwa wiejskiego spowodowany niską liczbą urodzeń oraz procesami migracyjnymi do ośrodków miejskich i procesami emigracyjnymi,
- rynek pracy** – postępujące zmniejszenie zapotrzebowania na miejsca pracy w rolnictwie, bardzo niskie uprzemysłowienie, strukturalne bezrobocie,
- stosunkowo niską jakość życia mieszkańców** spowodowaną niedostatecznym rozwojem infrastruktury technicznej i społecznej,
- unikatowe w skali kraju i Europy warunki przyrodnicze** i występowanie prawnych form ochrony przyrody.

Czym zatem charakteryzują się obszary wiejskie Warmii i Mazur?

Z pewnością występuje tu wiele podobnych zjawisk jak na obszarach wiejskich całego kraju, ale są też pewne odmienności.

Cechą szczególną obszarów wiejskich Warmii i Mazur jest struktura przestrzenna tych terenów. Nie ma tu klasycznej szachownicy gruntów, a wielkość gospodarstw jest większa od przeciętnej w kraju.

**Przeciętna powierzchnia ogólna gospodarstwa rolnego w województwie warmińsko-mazurskim w 2010 r. wyniosła 18,74 ha (w Polsce – 7,93 ha), w tym powierzchnia gospodarstwa o areale powyżej 1 ha UR – 27,20 ha (w Polsce – 11,22 ha).
Przeciętna powierzchnia ogólna gospodarstwa indywidualnego wyniosła 14,95 ha (w Polsce – 6,94 ha), w tym powierzchnia gospodarstwa o areale powyżej 1 ha UR – 21,66 ha (w Polsce – 9,78 ha).**

Obraz wsi warmińsko-mazurskiej w przyszłości

Aby stworzyć przyszłościowy obraz wsi warmińsko-mazurskiej należy odpowiedzieć na następujące pytania:

1. Co w przyszłości będziemy rozumieć jako wieś?
2. Jakie funkcje będzie pełniła, czy może istnieć bez rolnictwa?
3. Czy zachowa swój ekologiczny charakter?
4. Czy zmianie ulegną negatywne procesy demograficzne?
5. Czy nastąpi rozwój funkcji pozarolniczych w stopniu pozwalającym na ograniczenie bezrobocia?
6. Czy nastąpi znacząca poprawa infrastruktury technicznej – głównie sieci dróg i połączeń komunikacyjnych i infrastruktury społecznej – ośrodków kulturalnych, ochrony zdrowia?

Obraz wsi warmińsko-mazurskiej w przyszłości

W kreowaniu rozwoju wsi powinniśmy dążyć do tego, aby była ona pożądanym miejscem zamieszkania. Aby to osiągnąć musi się ona charakteryzować: ładu przestrzennym, ładem społecznym, ładem ekonomicznym, ładem ekologicznym i ładem instytucjonalnym. Pogodzenie tych wszystkich zagadnień jest trudne. Niektóre z nich często pozostają w sprzeczności, np. wymogi ekonomiczne i ekologiczne. Te uwarunkowania zmuszają do bardziej zintegrowanego podejścia do gospodarowania przestrzenią wiejską jako zasobem ograniczonym.

Należy przyjąć założenie główne: wieś ma się rozwijać i że ma być to rozwój zrównoważony z zachowaniem ładu przestrzennego.

Obraz wsi warmińsko-mazurskiej w przyszłości

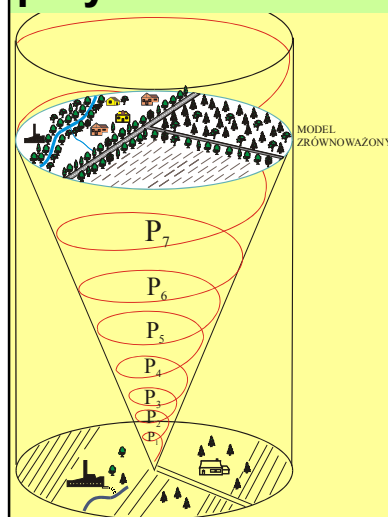
Rozwój zrównoważony harmonizuje wypełnianie wszystkich funkcji: gospodarczych, społecznych i ekologicznych, a także kulturowych i przestrzennych. Ten rodzaj rozwoju jest rozwojem zintegrowanym, wykorzystującym osiągnięcia nauki i praktyki.

Rozwój zrównoważony przestrzeni ma charakter globalny

Obraz wsi warmińsko-mazurskiej w przyszłości

Kolejny problem do rozwiązania: czy ma to być to rozwój jednofunkcyjny, czy wielofunkcyjny

Obraz wsi warmińsko-mazurskiej w przyszłości

ROZWÓL JEDNOFUNKCYJNY

ROZWÓL WIELOFUNKCYJNY

Oczekiwany i prawdopodobny model wsi w przyszłości

Wieś warmińska i mazurska w przyszłości pod względem jakości życia ma być zbliżona do jakości życia w mieście.

Jest to możliwe przy założeniu spełnienia pewnych warunków:

- nastąpi rozwój infrastruktury technicznej i społecznej - wymagana jest tutaj większa determinacja ze strony władz państwowych,
- nastąpi ożywienie gospodarcze, które spowoduje zwiększenie podaży na rynku pracy, zwłaszcza w sektorach jedynie pośrednio związanych z rolnictwem, przez co zostaną zahamowane ruchy migracyjne i emigracyjne powodujące wyludnianie niektórych obszarów województwa,

Oczekiwany i prawdopodobny model wsi w przyszłości

Główne funkcje będą odgrywały:

- rolnictwo,
- leśnictwo,
- rekreacja (turystyka i agroturystyka),
- rybactwo

Jako funkcje uzupełniające wystąpią:

- przetwórstwo,
- usługi,
- mieszkalnictwo (wokół większych ośrodków miejskich)

Podstawowe kierunki rozwoju województwa warmińsko-mazurskiego w zakresie środowiska przyrodniczego i kulturowego nakreślone w projekcie planu zagospodarowania przestrzennego województwa przedstawiają się następująco:

Ochrona i kształtowanie najcenniejszych zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego, w tym ochrona krajobrazów

Uwzględnianie w polityce przestrzennej wymogów ochrony i odtwarzania różnorodności gatunkowej i siedliskowej, w tym zapewnienie spójności terytorialnej i funkcjonalnej przestrzeni przyrodniczej dla zapobiegania jej fragmentacji, głównie poprzez realizację systemu korytarzy ekologicznych

Racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi, w tym zabezpieczenie cennych gospodarczo złóż kopalin, a także jakościowa i ilościowa ochrona wód.

Ochrona komponentów środowiska, kształtujących warunki zamieszkania człowieka.

Uwagi końcowe i wnioski

1. Obszary wiejskie – tak samo jak i miejskie - będą się rozwijały, a ich rozwój jest wzajemnie uwarunkowany.
2. Zasoby ludzkie obszarów wiejskich stanowią podmiotowy czynnik przekształcenia obszarów wiejskich. Ludność wiejska Warmii i Mazur jest stosunkowo młoda, coraz bardziej wykształcona i kreatywna. Swoje szanse realizacji coraz częściej widzi na obszarach wiejskich, a wynika to nie tylko z braku miejsc pracy w innych działach gospodarki, ale z coraz większej opłacalności prowadzenia działalności gospodarczej na obszarach wiejskich. Wzrasta też zainteresowanie mieszkańców miast osiedlaniem się na terenach wiejskich.

Uwagi końcowe i wnioski

3. Stan infrastruktury technicznej. Analizę tego czynnika należy rozpocząć od stwierdzenia znacznej dostępności do źródeł informacji stworzonej przez Internet. Jest to jednocześnie dostęp do edukacji na odległość i różnych działań prowadzonych na odległość. Zwarte obszary zabudowy wiejskiej są uzbrajane w wodociągi, kanalizację, a także sieć gazową.
4. Stan środowiska naturalnego Warmii i Mazur jest – ogólnie mówiąc – dobry. Jest to atut dla rozwoju funkcji rekreacyjno-turystycznych i hamulec dla rozwoju „przemysłowych form” produkcji rolniczej. Struktura agrarna przestrzeni wiejskiej jest korzystna i przy dalszych tendencjach dążących do tworzenia coraz większych gospodarstw rodzinnych może ulec poprawie, zwłaszcza z punktu widzenia ekonomicznego, co często powoduje konflikty ekologiczne.

Uwagi końcowe i wnioski

5. Instrumenty finansowe (środki zewnętrzne Unijne i własne) powinny być kierowane dalej na rozwój infrastruktury technicznej wsi, a głównie dróg o nawierzchni ulepszonej. Powinny także wspomagać unowocześnienie procesów produkcyjnych i powiększać bazę budynkową.